

שואה זה לא צחוק

הספר "ללא הומור היינו מתאבדים" מוכיח כי בדיחות היו גם באושוויץ, בידיהם של יהודים רבים היה ההומור כלי ההשרדות העיקרי

יונתן אוריך

כח בניסן החשע, 12 באפריל, 2010 0:00

על פי המחקר, רוב ההומור במחנות ההשמדה היה הומור עצמי. מעין לעג על מצבם השפל של יהודי הגטאות והמחנות. אוסטרובר מתארת כי הצחוק פשה בכל: על הלבוש הדל והמגוון, על הגוויות ברחובות, על המקלחות ועל בתי השימוש הציבוריים שהפכו למקלט חברתי ורכילותי במחנות ההשמדה.

דגש מיוחד ניתן ל"הומור הרעב", שכן רבים מהניצולים מתארים את תחושת הרעב שליוותה אותם רוב הזמן, כשההומור סייע בידיהם להתעלם מהאוכל הדל והמעופש. האוכל היה שייך למציאות אחרת, למציאות שקדמה לתקופת השואה, עליה חלמו הניצולים. "כל הזמן בישראל, בהומור: כל אחד הזמין את השני אחרי המחנות למסיבה כזו וכזו ותיארנו את התפריט... בישראלנו ואחר כך תיקנו והתווכחנו - זה לא עושים כך אלא אחרת", מספר יהודה גראי ומתאר את חווית החלפת המתכונים.

שואה שלנו, אחרת

"היטלר, גרינג וגבלס היו צריכים טרמפ מפני שרכבם התקלקל. עבר לידם איכר עם סוס ועגלה והשלושה ביקשו ממנו לקחת אותם. היות ולא לבשו מדים, התחילו להציג את עצמם בפניו. גרינג אמר: אני גרינג, וגבלס אמר ואני גבלס, אז האיכר מסתובב ואומר אם תגידו לי שהיהודי השחור הזה זה היטלר, אני אזרוק את שלושתכם!".

לא מעט אנשים עסוקים היום בשאלת הנצחת השואה. הם מגיעים למוסדות החינוך ופוגשים שם תלמידים צעירים, שאינם מצליחים "להתחבר" אל מאורעות התקופה ההיא. הטקסים השגרתיים, הבנאליים, קשים לעיכול אצל חלק גדול מבני הנוער. ספרה של אוסטרובר מהווה אפוא ניסיון לפרספקטיבה אחרת.

באמצעות הניתוח הפסיכולוגי ודרך השיחות עם ניצולי השואה, משרטטת אוסטרובר את חווית ההישרדות היומיומית. את התנאים הפיזיים של השואה בלתי אפשרי לעכל, אך אולי ניתן להעביר במשהו את המאבק הקיומי, הרעיוני, כפי שהוא מתבטא כאן באמצעות השימוש בהומור כמנגנון הגנה. הרי מדובר בפונקציה המשמשת את רובנו, לא אחת, להתמודדות אישית.

זו חוויה משונה, לקרוא ספר אודות השואה ולהתגלגל מצחוק. רק בסופה של הקריאה, הבנתי את כוחו הגדול של ההומור, שהצליח להותיר תקווה לניצולים, ולעזור לחלקם לשמור על צלם אנוש.

ללא הומור היינו מתאבדים, חיה אוסטרובר. הוצאת יד ושם, 2009

"שני יהודים נפגשים בוורשה ואחד מהם אוכל סבון עם בושם. שואל אותו היהודי: מוישה, מה פתאום אתה אוכל סבון כזה עם ריח? משיב לו חברו: אם כבר יהפכו אותי לסבון, לפחות שאני אהיה ריחני".

את הקשר המורכב בין שואה להומור רובנו מכירים מסרטו הנפלא של רוברטו בניני, "החיים יפים". אך מסתבר כי עיסוק עמוק יותר בסוגיית ההומור בשואה, הינו בגדר חידוש. לאורך השנים העדיפו רבים מהחוקרים להתעלם מהנושא, בטענה כי מדובר בזילות מושג השואה. "צחוקים במחנות ההשמדה, בדיחות בגטאות? העולם עוד יקבל את הרושם שהיהודים נהנו שם", אמרו החוקרים.

חיה אוסטרובר, מרצה בקונגרסים בין-לאומיים בארץ ובח"ל על הקשר בין פסיכולוגיה, הומור ושואה, החליטה לכתוב את עבודת הדוקטורט שלה על "ההומור כמנגנון הגנה בשואה". לדבריה ההומור שימש ככלי הנשק המרכזי בידיהם של היהודים הנרדפים תחת שלטון הנאצים. כדי "לנצח" את הצורך הנאצי, היה על היהודים לשרוד. וכדי לשרוד, השתמשו חלק מהם בהומור, כדי להינצל, ולו לרגע, מהאימה הסובבת אותם.

עבודתה האקדמית של אוסטרובר הפכה לספר "ללא הומור היינו מתאבדים". הספר מבוסס על ראיונות שקיימה המחברת עם 55 ניצולי שואה, שסיפרו לה על שימושם האישי בהומור כקשר הצלה למציאות חייהם. הראיונות מלווים בהקדמות עיוניות אודות מושגי ההומור והצחוק, הפונקציות השונות להומור, ההומור השחור וההומור העצמי.

"פשוט צחקנו במקום לבכות"

לאורך הראיונות מדגישים המראיינים שוב ושוב כי ההומור אינו עומד בסתירה עם המציאות האיומה של התקופה ההיא. לדבריהם, אין זילות לחוויות הקשות שעברו. "מה זאת אומרת אם אנשים צחקו? בוודאי שצחקו! בלי זה לא היינו מחזיקים מעמד, איזו שאלה? הרי ההומור היה מנגנון הגנה בשואה", מספר הפסיכיאטר וניצול השואה, ד"ר יהודה גראי. "פשוט צחקנו במקום לבכות", מתארת הניצולה עליזה אהרמן-ש"ק, "הדברים היו כל כך אבסורדיים וכל כך טרגיים שפשוט היה קשה לשאת אותם, אז עשו מהם צחוק. אם הופכים משהו למגוחך, הוא נעשה קל יותר".

צחקנו במקום לבכות

השנה **הבחירה שלכם**

מל"ג

הוסף/הוסיפי תגובה...

פלאגין התגובות של פייסבוק

